

โครงสร้างทางสังคม

ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์*

โครงสร้างทางสังคม แตกต่างกับโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม กล่าวคือ โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมเป็นโครงสร้างทางกายภาพ ซึ่งผู้ศึกษาหรือผู้วิเคราะห์เพื่อหาคุณประโยชน์หรือเพื่อแสดงปฏิสัมพันธ์จะมุ่งให้ความสำคัญเฉพาะด้านรูปแบบ(form)องค์ประกอบ(element)บทบาท(role)หน้าที่(function)และความแข็งแกร่ง(strength) ซึ่งเปรียบเสมือน องค์สภาพ หรืออวัยวะน้อยใหญ่ของร่างกายที่เมื่อรูปธรรมเป็นสำคัญ ส่วนโครงสร้างทางสังคม จะต้องผนวกด้วยโครงสร้างส่วนที่เป็น บุคลิกภาพ อันสำคัญแต่ผ่านพฤติกรรมและวิธีคิดของผู้คนในชุมชนหรือสังคมนั้นๆ เป็นหลัก ส่วนใหญ่จะเป็นโครงสร้างเชิงจิตวิญญาณ ซึ่งมีด้วยเด่นๆ และธรรมชาติ เป็นตัวขับเคลื่อน โครงสร้างทางสังคมจึงมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่มีการหยุดนิ่ง หรือคงที่ การพิจารณาโครงสร้างทางสังคม จึงต้องดูตัวแปรที่สำคัญ คือ ภาระ ภาวะ เทคโน และก่อจุ่นผู้เป็นเจ้าของ เมื่อเป็นเช่นนี้การครองตนในสังคมก็ต้อง การปฏิสัมพันธ์กับสังคมในฐานะผู้ให้บริการหรือบริหารสังคมก็ต้อง การพัฒนาหรือแก้ปัญหาสังคมก็ต้อง จัดการทำโดยไม่ใช้สูตรสำเร็จรูป หรือเปิดตำราเล่มใดเล่มหนึ่ง แต่จะต้องอาศัยภูมิปัญญาในการจัดการ ที่เหมาะสมกับกลุ่มชน เหมาะกับสถานการณ์ หมายความว่า ช่วงเวลา และหมายความว่า ล้อมทั้งปวง

* ข้าราชการบำนาญ อัตตผู้อำนวยการสถาบันทักษิณคดีศึกษา

โครงสร้างทางสังคม จำแนกได้เป็น 3 ระดับ คือ โครงสร้างระดับรากเหง้า โครงสร้างที่เป็นองค์ประกอบของหลัก และโครงสร้างที่เป็นองค์ประกอบย่อย

โครงสร้างระดับรากเหง้า มีความสำคัญอย่างยิ่งว่าด้วยต่อการดำเนินการของสังคม เป็นโครงสร้างที่สำคัญยิ่ง ความเป็นอิสระ ในทำงงาน ความเป็นสาภานิยม เป็นโครงสร้างแบบทวิภาคี หรือ 2 ส่วน คือ กายภาวะ (รูปธรรม) และ จิตภาวะ (มโนธรรม) การมองโครงสร้างระดับรากเหงาจึงยึดเอา ตัวคน หรือ ผู้คน ในสังคมนั้น ๆ เป็นศูนย์กลาง เห็นพลังอำนาจและ การเปลี่ยนแปลงของสังคมว่าล้วน เป็นมา เป็นอยู่ และเป็นไป โดย และเพื่อผู้คนในสังคมหรือในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งเป็น กำลังจากภายใน ในมากกว่ากำลังจากภายนอก ทั้งรูปธรรมและมโนธรรมจะเกิดขึ้น เมื่อันเดียวกัน หรือควบคู่กันจะ

แยกจากกันไม่ได้ เมื่อใด บุคคล เหลือแต่กายไร้จิต ก็คือ ชาตกพร เมื่อใดเหลือแต่จิตปราศจากกาย ก็คือ ภูต, ปิศาจ, สัมภเวสี 2 ส่วนนี้ ต้อง มุราณการกันอยู่จึงจะมีชีวิต อยู่ได้ การพิจารณาโครงสร้างทางสังคมจำเป็นต้องดูที่ วิธีชีวิตของผู้คนในสังคม การพัฒนาสังคมจึงไม่ใช่พัฒนาเฉพาะวัสดุในระดับซ้อม เสริม ปฏิสัังรณ์ หรือปฏิรูป ก็เป็นทำนองเดียวกัน

โครงสร้างที่เป็นองค์ประกอบของหลักของสังคม คือ โครงสร้างที่เป็นแนวบทเป็นแก่นแกน ถ้าเปรียบกับส่วนประกอบของ ต้นไม้ ก็คือ รากแขนง ลำต้น กิ่ง ดอก ผล ในทางสังคมหมายถึงองค์ประกอบที่เป็นเสมือน รูปร่างหน้าตา (องค์สภาพ) มั่นสมอง สายตา ภาษาภรณ์ และพลังของสังคม อันประกายอยู่ในบุคคลิกภาพ ของผู้คน ส่วนปัจเจกชน และชาวบ้าน หรือพลเมือง ซึ่งเป็นส่วนใหญ่จะ

เป็นตัวบ่งชี้พลัง ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรมของสังคมนั้น ๆ สิ่งเหล่านี้อาจสำคัญ วิถีคิดของชาวบ้านภูมิปัญญาชาวบ้าน โลกทัศน์ ประเพณี, สถาบัน, องค์การ (organization), พิธีกรรม, การศึกษา, ความเชื่อ, ศาสนา, วิทยาศาสตร์, เทคโนโลยี, วิสัยทัศน์ของประชา รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติ, สิ่งแวดล้อม, ธรณีสัณฐาน, ภูมิปักษ์ เทศฯ

เป็นที่เข้าใจกันดีแล้วว่า สังคมไม่ได้เกิดขึ้นและดำเนินอยู่อย่างอิสระ โดยปราศจากปัจจัยและสิ่งยึดโยง หากแต่มีอิทธิพล นานาประการ ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ทั้งกายในและภายนอกสังคม ตลอดจนอำนาจเหนือธรรมชาติที่กลุ่มชนนั้น ๆ เชื่อถือศรัทธา บรรดาสิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นทั้งเบ้าหลอมสังคม และเป็นส่วนที่ตอกผลึกซึ่งขับอยู่ในวิถีประชา ของสังคมอย่างหนึ่ง

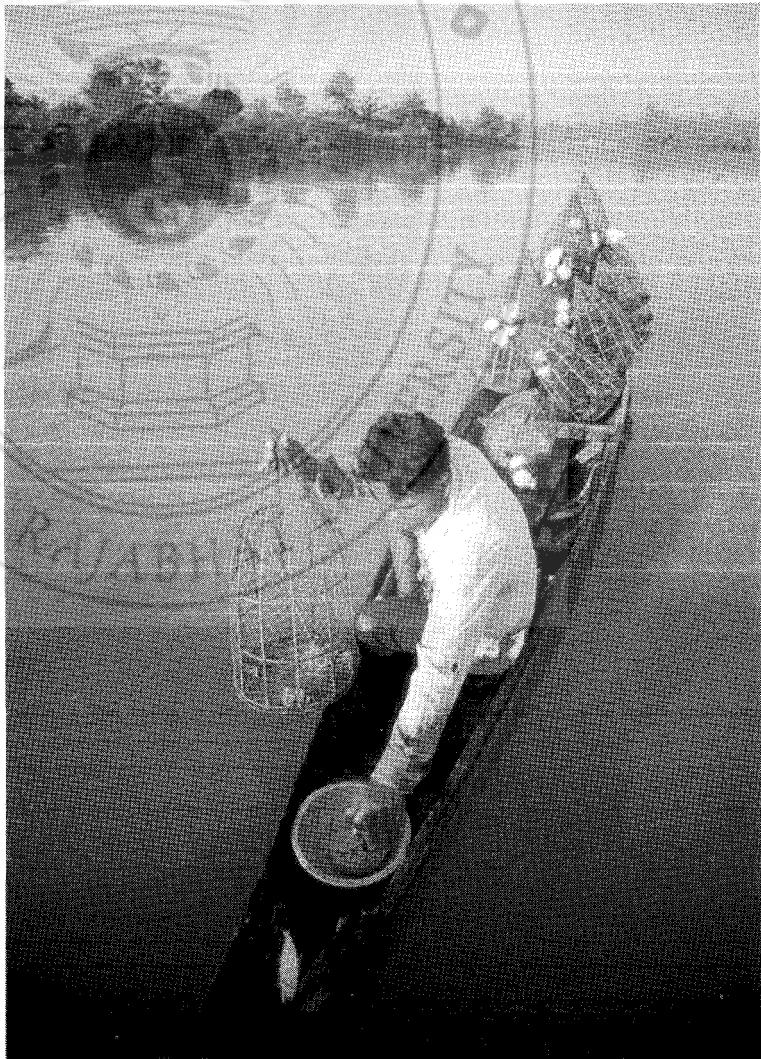
ແນ່ນແລະພິສດາຮ່າງ ຕຽບກັບທີ່ພາຫຍາ ດີ່ນໄດ້ເຮັດວ່າ ເປັນຕາຫານ ຂອງສັງຄົມ ຍາກທີ່ຂາວບ້ານຈະ ປັບປຸງເປົ້າຢືນຫຼື ສັດຕິກັ່ງ ໂຄງສ້າງແຕ່ລະສ່າວົງຈະມີພັດທະນາຂອງດົນເອງ ແລະ ປັບປຸງໃຫ້ເໜາະສົມກັບສັງຄົມດ່ວຍເນື່ອມາຍາວານາ ເຊັ່ນ ຖູມບັນຍາ ຂອງບຸກຄລິດບຸກຄລ໌ນີ້ ເຮັດວ້າຈາກຜູ້ເປັນດັນຄິດດັນແບບ ໃນລັກຜະຂອງ ຖູມບັນຍາວິສາມັນ ຕັ້ງພິສູນ໌ ຄວາມເໜາະສົມຂອງດົນເອງກວ່າ ສັງຄົມຈະຍອມຮັບເປັນ ຖູມບັນຍາ ສາມັນ ຫຼື ຖູມບັນຍາຂາວບ້ານ ຈາດ້ອງໃຫ້ເວລາຫລາຍຂ້າຍໆຄຸນເປັນ ອົງຄໍຄວາມຮູ້ ແລ້ວຄ່ອຍໆ ພັດນາແລະ ນຸ່າມການຂຶ້ນເປັນ ສາສດ໌ ເພາະສາຂາ ຈະໃນທີ່ສຸດໄດ້ມີການສັງເຄຣະໜ້າ ຈະດັກພຶກເປັນແມ່ນທຸກຂອງສາສດ໌ ສາກລ ອື່ສາ ດັ່ງນີ້ເປັນດັນ

ໂຄງສ້າງທີ່ເປັນອົງຄໍ ປະກອບຍ່ອຍ ອື່ສາ ໂຄງສ້າງທີ່ເປັນ ຈຸລກາຄ ຂອງສັງຄົມ ຄ້າເປົ້າຢັບກັນ ອົງຄໍປະກອບຂອງດັນໄນ້ໄດ້ແກ່ ຮາກຝອຍ ດັນ ໃນ ເກສາ ເຮັດ ກລືບ ດອກ ເມັດ ເປັນດັນ ໂຄງສ້າງທີ່ເປັນອົງຄໍປະກອບຍ່ອຍຂອງສັງຄົມເຊັ່ນ ຄວາເຮືອ 1, ມຸ່ນ້ານ 1, ອົງຄໍກາ 1, ວັດ 1, ລຳຄລອງ 1, ຂາວສວຍຍາງພາຮາ, ຂາວນາກັ້ງ, ຜ້າທອ ພລຍ

ໂຄງສ້າງທີ່ເປັນຈຸລກາຄຂອງສັງຄົມໄມ້ໄດ້ມີຄວາມສໍາຄັນດ້ວຍກວ່າທີ່ເປັນສ່ວນ ມັກພັກ ເພວະເປັນດ້ວຍສຳແດງຄວາມຫລາກຫລາຍຫຼືອານັກລັກໜົນ ຂອງສັງຄົມໃຫຍ້ພ້ອມກັນສໍາແດງ ເອກລັກໜົນ ຂອງສັງຄົມ ຍ່ອຍໄປພ້ອມໆ ກັນ ຄ້າອົງຄໍປະກອບອັນໄດ້ ປ່າກ້ອງໜ້າ ຫຼື ປ່າກ້ອງວ່າມ ໃນຫຼຸມຫຼຸມໄດ້ເດັ່ນຫັດ ຜົນ

ລົກ ແລະຄລຸມກວ້າງ ອັນນັ້ນອື່ສາ ອົງຄາພຍພ ແລະ ອົງຍານຄ ຂອງຂາວບ້ານ ຫຼືອື່ສາ ເຮັດວ້າ ວັດນຮຽນ ພື້ນບ້ານ (Folklore) ຫຼືອ ຄົດຫັນ ສິ່ງນັ້ນຈະປ່າກູ້ໃຫ້ເຫັນຫ້າແລະຖີ່ເປັນດັວກທີ່ມີນທນາທ ແລະພລັງທີ່ສໍາຄັນຂອງສັງຄົມ ຈາດເປັນໄດ້ກັ້ງດັວກເໜີຍວັນຫຼືດັວພລັກດັນ ໃນການເຄື່ອນໄຫວເປົ້າຢືນແປລັງຫຼືອື່ສາ ເຮັດວ້າ ພລວັດ ຂອງສັງຄົມ ເຊັ່ນການທີ່ຂາວາກາດໄດ້ໃຊ້ ແກະ ເປັນເຄື່ອນໄຫວເປົ້າຢືນທີ່ລະຮວງແທນການເກື່ວດ້ວຍເຄີຍ ເປັນ ປ່າກ້ອງການຜົນທີ່ເດັ່ນຫັດ ຜົນລົກ ແລະຄລຸມກວ້າງ ຈະເກີດເປັນນິສັຍຫຼືອື່ສາເປັນວັດນຮຽນຂອງໂລກ

ການເກີນເກີຍໄດ້ພະນັກງານໄດ້ເປັນເອກລັກໜົນຂອງຂາວາກາດໃຫ້ທຳໄວ້ກີ່ການເກີນເກີຍຂອງຂາວາກາດໄຫ້ໄວ້ກີ່ການ ມີຄວາມຫລາກຫລາຍອົກໄປຫຼືມີຄວາມເປັນ ອັກລັກໜົນ ແລະ ຄ້າມອງກາພຣມຂອງກຸ່ມ່ານຈະພບວ່າການເກີນຫ້າວັດ້ວຍແກະ ເປັນປ່າກູ້ການຜົນທີ່ຮ່ວມທັງໃນກາດໄດ້ຂອງໄທຍຂອງໜ້າຕິຫວາ-ມລາຍຸ ທີ່ເປັນບຸກລິກພາກຮ່ວມໃນຮະດັບຖູມມີການອັນນັບໄດ້ວ່າເປັນຈຸລກາຄທີ່ສໍາຄັນສ່ວນໜີ້ຂອງໂລກຫຼືອື່ສາ ສາກລ ນິຍມເພວະ ປ່າກ້ອງການຜົນທີ່ໃຫ້ຄືນກີ່ອື່ສາ ສ່ວນໜີ້ຂອງ ປ່າກ້ອງການຜົນທີ່ໂລກ

โครงสร้างทางสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีโครงสร้างรากเหง้า คือโครงสร้างที่สำแดงถึงความเป็นไทย โครงสร้างที่เป็นองค์ประกอบหลัก คือ โครงสร้างที่เป็นสังคมไทยทักษิณ และโครงสร้างที่เป็นองค์ประกอบอยู่อย่าง คือ โครงสร้างที่เป็นภาคใต้ตอนล่าง

โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมของภาคใต้ตอนล่าง มีลักษณะทั่วไปร่วมและที่แตกต่างกัน ภาคใต้ตอนกลางและภาคใต้ตอนบน ตลอดทั้งในระดับประเทศ จังหวัดที่ศ.บ.ด. จะเน้นให้ทุกคนเข้าใจว่า โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม ของจังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะพิเศษ เฉพาะตัว จะต้องให้ข้าราชการทุกระดับ ทະลຸປຽບປ່ອງ เรื่อง ทักษิณศึกษา ยะลาศึกษา ปัตตานีศึกษา นราธิวาศศึกษา สงขลาศึกษา และนำเอาองค์ความรู้เหล่านั้นมาใช้เป็น ยุทธศาสตร์ใน การบำรุงพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งจะเหมือนกับท้องถิ่นอื่นๆ ไม่ได้เป็นอันขาด เข้าทำนองว่า จะเลี้ยง วัวชน ให้เหมือน วัวเนื้อ หรือเหมือน วัวใช้งาน ย้อมเป็นไปไม่ได้ เรายังสามารถปลูกลงกอง พันธุ์ดันหยมัส ให้มีคุณภาพเป็นอันเดียว กันได้หมดทั่วทั้งบริเวณ จังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้สายพันธุ์จากด้านแม่ดันเดียว กันแต่เมื่อ

นำไปปลูกในเขตยะหา หรือในเขตจะนะ ทั้งรูปร่างและรสชาติจะแตกต่างกัน เพราะโครงสร้างของดินฟ้าอากาศและน้ำแตกต่างกัน คนที่จะรู้เรื่องลงกองดันหยมัสอย่างทະລຸກສູນ ก็คือชาวสวนลงกองไม่ใช่คนขายส่งลงกองไม่ใช่คนรับจ้างยกเขียงลงกอง แม้จะเป็นนักบริโภคลงกองชั้นเยี่ยม ก็จะหันรู้หยั่งเห็นโดยวิธีสัมผัสรูปผล และลิมรส ให้รู้แจ้งเสมอตัวด้วยชาวสวนลงกองที่ปลูกพันธุ์ม้าลายรั้วคนไม่ได้

โครงสร้างทางสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถ้าจำแนก เป็นประเภทใหญ่ ๆ ประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ (เช่น ดิน น้ำ พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ สินแร่ อ่าว ภูเขา) มนต์เสน่ห์ ภูมิปัญญา วิถีการจัดการ มรดกทางวัฒนธรรม) เป็นต้น

ในฐานะของข้าราชการ เมื่อจะแล (เห็นด้วยสมองเห็นด้วย สติปัญญา ไม่ใช่เห็นด้วยด้วยดู) โครงสร้างทางสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการ บริหารบังคับราชการ ไม่ใช่เพียงเพื่อ บัญชาบังคับราชการ ตามหน้าที่เท่านั้น จะต้องแลให้เห็นว่า โครงสร้างนั้นๆ กำหนดให้ไว้ใน ไม่พลังอย่างไร มี

ความ เป็นมา และ เป็นอยู่ ในลักษณะใด ควรจะเป็นไปอย่างไร เช่นเมื่อจะ แล ศอ.บด. ในฐานะที่ เป็นองค์การระดับกระทรวง องค์การหนึ่งในเขตนี้ ก็ต้อง พิจารณาว่า เป็นมาอย่างไร เพื่อ อะไร ขณะน่องค์การนี้เป็นอยู่ สอดคล้อง หรือสอนใจเดนาเดิมที่ ก่อให้มีขึ้นจริงหรือไม่ เมื่อแลถึง ความเป็นไปว่า ศอ.บด. ควรยุบ หรือควรปรับปรุงบทบาทหน้าที่ อย่างไร ก็ต้องอาศัยวิธี ระลึกชาติ คือประเมินผลการดำเนินงานที่ ผ่านมาทุกๆ ช่วงเวลาของศอ.บด. ซึ่งหมายถึง องค์การ และบุคลากร ไม่ใช่ดูที่องค์กร การแล้วโครงสร้าง ทำองนี้ เป็นการแลเพื่อให้เกิด วิสัยทัศน์ และอย่างผู้มีแวนเสริม สายตา อย่างน้อยก็จะเห็นชุดที่จะ นำไป วิวัฒนาทางปัญญา อันเป็น เครื่องบ่งถึงความมี คุณภาพของ ข้าราชการ

ถ้าผู้เขียนจะบอกว่า ผู้ เขียนค่อนข้างผิดหวังต่อ ศอ.บด. ก็ควรจะบอกคู่ความกัน ด้วยว่าผิดหวังตรงไหน เช่น เคย คาดหวังว่า ศอ.บด. จะเป็นหน่วย งานที่มานุรณาการการใช้ ทรัพยากรภาครัฐและทรัพยากร ธรรมชาติใน พื้นที่ ให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แต่กลับเป็น หน่วยงานด้วยอย่างที่มีการบริโภค

สูงแต่ผลผลิตต่ำ หรือผลผลิตคงที่ หรือคาดหวังว่าหน่วยงานนี้จะมา สำแดงวิธีการบริการประชาชน แบบรับใช้ประชาชน แต่กลับเห็น ภาคความเป็นศักดินาคืนกันมาก ขึ้นดังนี้เป็นต้น

โครงสร้างทางสังคมที่เป็นนาม ธรรม จะแลเห็นดามนิยาม เก่าๆ ที่เตะละคนพอกพาผิดพลาดติดตัว มาแต่ต้นคงไม่ได้ เพราะจะทำให้ อดีต หรือ อวิชา เหล่านั้นเป็นบาน และส่งผลเสียยิ่งขึ้น ข้าราชการจำ ต้องขวนขวย ห้องค์ความรู้หรือ นิยามใหม่ให้เกิดความถูกต้อง บางครั้งพูดกันถึงเรื่องเดียวกันแต่ คิดเห็นต่างนิยามกัน เจดนาดีอาจ นำไปสู่ความขัดแย้งก็ได้ เช่น วัฒนธรรมอิสลาม ผู้นำศาสนา อิสลามส่วนใหญ่มีนิยามตรงกัน และเห็นว่าเป็นสิ่งที่แยกออกจาก ศาสนาอิสลาม ไม่ได้ แต่ผู้นำทาง การปกครองที่เป็นไทยพุทธส่วน ใหญ่จะนิยามว่าวัฒนธรรม กับ ประเพณี แยกจากกันไม่ได้ เห็น ว่าประเพณี เป็นอนุภาคหนึ่งของ วัฒนธรรม ซึ่งตรงกันข้ามกับ นิยามของผู้นำศาสนาอิสลามที่ว่า ประเพณีท้องถิ่น ไม่ใช่วัฒนธรรม อิสลาม เหล่านี้ถ้าได้ปรับนิยามให้ ตรงกันก็จะไม่ขัดแย้งกันแต่ ประการใด หรืออย่างน้อยก็รอม ช่องกันได้ เช่นยอมรับกันว่า ใน

ตัวศาสนาอิสลามย่อมไม่มี วัฒนธรรมท้องถิ่นแต่ในความเป็น อิสลามของศาสนิกชนอิสลาม ย่อมต้องมีการรับเอาประเพณีท้อง ถิ่นไว้มากบ้างน้อยบ้างตามภาวะ และกลุ่มชน เพราะวิธีชีวิตของ มุสลิมย่อมอาศัย (1) ศาสนาบัญญัติ (2) ขนบประเพณีที่ไม่ขัดกับศาสนา บัญญัติ (3) ระเบียบรบิลของบ้าน เมือง และ (4) ความเป็นสาภานิยม

ถ้าจะแลโครงสร้างทาง สังคมในมิติของการพัฒนาจะต้อง อาศัย เจดนา ในการพัฒนาเป็น สำคัญ กลุ่มผู้พัฒนาคือใคร เขาเมื่อ ศักดิ์ภาพหรืออำนาจหรือศรัทธา ที่จะพัฒนาอยู่ในลักษณะใด ถ้าพัฒนาในระดับชุมชน ก็คงต้อง เอาศรัทธา และเจดนาของคนใน เป็นใหญ่ แต่ถ้าจะพัฒนาในเชิง บูรณาการ ก็ต้องให้ผู้มีส่วน เกี่ยวข้องมาช่วยกันแล หรือที่จะ ให้พัฒนาในระดับภาคได้ต้องล่าง โดยตรง อาจให้ ศอ.บด.ช่วยให้ เกิดการ รุ่มกันแล และรุ่มกัน ดำเนินการ เช่น การพัฒนาวัด ทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัด ปัตตานี ในฐานะที่จะให้เป็น ภูษากรณ์ของท้องถิ่น ก็เป็นหน้าที่ ของวัด และศาสนิกชนในละแวก วัดพัฒนาให้เป็นภูษากรณ์ของ ท้องถิ่น คือ นำศรัทธาทั้งในแง่ ศาสนาสถาน และศาสนา

ทำนองเดียวกับการพัฒนาสู่เหร่า ที่บ้านดันหยง ตำบลมะนังยง อ่าเภอ ยะหริ่ง ที่เป็นบทบาทของศาสตร์นิกชนในลักษณะนี้ แต่ถ้าจะพัฒนาให้ทั้ง 2 แห่งมีบทบาทในเชิงการท่องเที่ยวที่ให้ได้ผลแบบยั่งยืนมั่นคง อาจจะต้อง ข่วยกันแล้ว ให้เกิดเส้นทาง วงจรการท่องเที่ยว โดยใช้เวลาครึ่งวัน 1 วัน หรือ 2 วัน อาจมีจุดเริ่มที่เบตง ไปจบลงที่สุไหงโกลก และวิถีอนุภัติมาทาง ป่าโจ รามัน ระหว่าง และเบตง (2 วัน) หรือเริ่มที่เบตง เรือยมาจนถึง ยะหริ่ง มะนังยง และวิถีลับเบตง (1 วัน) ดังนี้เป็นต้น ทั้งนี้ ททท. และ ศอ.บต. รวมทั้งจังหวัดทั้ง 3 คือ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส อาจจะต้องร่วมกันจัดทำแผนแม่บท สร้าง โครงสร้างที่เป็นจุดขายขึ้นเสริมในรายทาง ให้มีคุณค่าคุ้มกับเวลา 1 หรือ 2 วัน และแต่กรรณิ โครงสร้างเสริมทั้งหมดจะต้องให้ ประชาชน มีส่วนร่วมและ มีส่วนได้มากกว่าส่วนเสีย เช่นพัฒนาเบตง เป็นจุดขายบริเวณบ่อน้ำพุร้อน มีสวนส้มโชกุน เพื่อการท่องเที่ยว อุทยานผักน้ำ อาจต้องคิดสร้างอุทยาน กล่าวไป ขึ้นเสริมบริเวณคอกช้าง ต้องพัฒนาเชิงอนุรักษ์หมู่บ้านชาไก่ที่ราตรี ต้องพัฒนาอ่างเก็บน้ำแม่ล้าน จัดตั้งพิพิธภัณฑ์กริซขึ้นที่อำเภอรามัน และที่ อื่นๆ เป็นต้น ถ้าทุกจุดยึดเอาความมั่นคงของชาวบ้านในแหล่งน้ำฯ เป็น หลัก วงจรการท่องเที่ยวนั้นก็จะເຂົ້າປະໄຍຊ์ຕ່ອງ คนใน มากกว่า คนนอก

จะกระทำได้จริงตามที่เขียนมา อาจต้องเป็นนโยบายหลักของ ศอ.บต. ที่จะต้องใช้ระยะเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี อาจต้องใช้งบประมาณ จากส่วนกลางไม่น้อยกว่า 2,000 ล้านบาท นับว่าน้อยมากเมื่อเทียบ กับผลกระทบที่มีต่อจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างไฟศาล ทั้งในแง่ เศรษฐกิจ การปกครองและความมั่นคงของท้องถิ่น ໌